

MIELENILMAUKSEN JÄLKEEN

ON VAIKEA SANOA, kumpaa uutisvyöryä niskaan enemmän kaatuu: Euroopan pakolaiskriisiä vaiko kansakunnan yksikkötyökustannuskriisiä. Pakolaisten hätämajoittaminen on meidänkin ammattikuntaamme koskeva ponnistus. Kunnista olisi varmaan paljon mielenkiintoista kuultavaa siinä, miten valtava majoitusurakka on toistaiseksi saatu ratkaistua. Tämähän on haaste, joka uusissa muodoissaan jatkuu vielä pitkään.

Puolitan potentiaaliset jutun aiheet kuitenkin alkuunsa ja keskityn viiden prosentin haasteeseen.

Aihepiiriä on mediassa tietysti kaluttu jo viikkoja ja kuukausiakin. Jotain uutta tuntuu kuitenkin tapahtuvan päivittäin ja sitä myötä uutta pureskeltavaakin syntyy. Koska meidän lehtemme on irti päivittäisestä uutisvirrasta, on sopivaa tähyillä hiukan kauemmas. Sekä taaksepäin että eteenpäin.

Vaikka kaiken keskiössä näyttäisi olevan viiden prosentin leikkaus yksikkötyökustannukseen, on kyse pohjimmiltaan tietysti jostain aivan muusta. Viiden prosentin leikkaus on vain hätäapu, jolla valtiovalta yrittää ostaa lisää aikaa. Tähän asti sitä on ostettu lisäämällä valtion velkaa, mutta siinä suhteessa pää on tullut nyt vetävän käteen.

Vaikka pitkään jatkunut talouskriisi on monelta osin ulkoisten tekijöiden aikaansaamaa tai vauhdittama, on se kuitenkin paljastanut suomalaisen kansantalouden todellisen kilpailukyvyyn tai pikemminkin sen rakenteellisen heikkouden. Nokian uskomaton menestys muutti käsitystämme todellisuudesta. Hyvinvointiyhteiskunnan menot viritettiin sellaiselle tasolle, joka olisi edellyttänyt Nokia-klusterin menestyksen jatkumista tai vastaavien menestystarinoiden syntymistä. Valtion velan tuplaaminen on ollut loiventavien ottamista. Nyt on loiventavat otettu – velaksi tietysti. Paluu todellisuuteen tuntuu tietysti aivan järkyttävältä. Varsinkin, kun ensimmäisen sairauspäivänkin palkka viedään.

Pohjimmiltaan kyse on siitä, että koko suomalainen työnteon kenttä ja järjestelmä kaipaavat uutta järjestystä. Sopimusyhteiskunnassa ei olla kyetty toteuttamaan asteittaista uudistumista riittävän ripeästi. Jos uudistukset eivät onnistu pienemmissä erissä, täytyy ne sitten tehdä suuremmissa.

Joissakin asioissa olen samaa mieltä **Björn "Nalle" Wahlroosin** kanssa. Hän kritisoi hiljattain sopimusyhteiskuntaa. Tässä kohtaa komppaan häntä – ainakin vähän. Sopimusyhteiskunta on vuosikymmeniä ollut varsin toimiva osa vaurautta luovaa ja jakavaa järjestelmäämme. Tämä on samalla ollut sopimusyhteiskunnan perusta ja oikeutus – se on lisännyt kansakunnan kilpailuetua. Nyt tuo perusta horjuu aika lailla.

Vaikeaa on kuitenkin luoda parempaakaan järjestelmää tilalle. Paras vaihtoehto lienee se, että valtiovalta ottaa enemmän vastuuta, kuten nyt näyttää tapahtuvankin. Työmarkkinaratkaisujen sisällöllä on tyyppillisesti suuri vaikutus kansantalouteen. Onko valtiovalta ulkoistanut oman vastuunsa perinteisessä kolmikannassa liian pitkälle? Niin pitkälle, että valtiontalouden selkäranka ei omia ratkaisujaan enää kestä.

Mutta kuten todettu, "pakkolait" ja sopimustoimet eivät ole muuta kuin hetkittäinen helpotus. Pohjimmiltaan kysymys on yksityisen sektorin kilpailukyvyistä ja sen perusta on ennen kaikkea kilpailukykyisissä tuotteissa. Viidenkään prosentin alennus yksikkötyökustannuksessa ei mahdollista kovin kummoista hinnanalennusta lopputuotteessa. Huikean paljon suurempi merkitys edelleen on itse tuotteilla ja siinä, miten niitä osataan myydä ja markkinoida.

Nokian jälkeiseen maailmaan totuttautuessa on nyt viimeistään huomattava, että maailma on muuttumassa. Professori **Liisa Välikangas** sanoi hiljattain, että palkkatyö sellaisena kuin sen tunnettiin, on katoamassa. Työn projektiluontoisuus ja sen riippumattomuus ajasta ja paikasta lisääntyy. Asia ei ole mitenkään uusi, mutta se on koko ajan todellisempi. Yhä useammasta työstä on tulossa innovaatiotyötä.

Työn tekemisen tavat muuttuvat, mutta muutosta tarvitaan myös työn tekemisen perustassa. Tilauksessa on uudenlainen psykologinen sopimus työnantajien ja työntekijöiden välillä. Samalla on hyvä huomata, että myös uudelle johtajuudelle on huutava tarve. Tämä kriisi, kuten kaikki muutkin kriisit ovat myös johtajuuskriisejä. Johtajat tekevät päätökset ja ovat niistä myös vastuussa. Mitä suurempi johtaja, sitä suurempi vastuu. Tästä on puhuttu aivan liian vähän.

Todelliseen puntariin johtajuus on nyt joutumassa julkisella sektorilla mukaan lukien koulutussektori (joka osin on yksityisluonteista). On kutakuinkin ennen näkemätöntä, että myös koulutuksesta ollaan nyt valmiita leikkaamaan. Miksi näin tehdään?

Toiseksi todennäköisin vaihtoehto on mielestäni se, että valtiovalta on lähellä täyttää paniikkia. Velkaantumiskierre ollaan valmiita katkaisemaan hinnalla millä hyvänsä, vaikka tulevan kasvun siivet leikkaamalla. Todennäköisempää taitaa olla kuitenkin se, että korkeakoulu- ja yliopistolaitoksen epäillään olevan pöhötynyt ja tehotonta. Töitä siellä kyllä tehdään kovasti, mutta miltä osin se on todellista arvoa luovaa. Yliopistot ovat edelleen mahtavia byrokraatian linnakkeita. Väite on tietysti kova, enkä voi sitä todistaa. Mutta päinvastaisen todistaminen taitaa olla vielä vaikeampaa.

Ja todettakoon vielä nyt erikseen, että yliopistojahan on juuri pääomitettu vähintäänkin sadoilla miljoonilla euroilla kiinteistöjen ja käteisen muodossa. Ei kai valtion voi olettaa tekevän tätä velkarahalla hyvää hyvyttään.

Koulutusleikkauksista – kuten kaikista leikkauksista – puhuttaessa on huomio kiinnitettävä siihen, että leikkaukset koskevat vain prosessin panoksia. Kukaan ei kai pakota toimimaan siten, että myös prosessin tuotos on vastaavasti huonompi. Siellä, missä kilpailun paine ei ole pakottanut jokapäiväiseen kehittymiseen, on edelleen mahdollisuus melkoisiin tuottavuushyppyihin. Mutta koska johtajat ja johtajien johtajat ratkaisevat sen, mitä tehdään ja miten tehdään, ei suorittavassa portaassa voida ottaa asioita omiin käsiin. Johtajat tarvitaan muutokseen mukaan.